

Gemeentebreed

Toelating tot het heilig avondmaal

P. Niemeijer

Het onderwijs van de apostel Paulus in 1 Korintiërs 11:23-29 is van grote betekenis voor de inrichting en beleving van het avondmaal. Het fungeert niet voor niets als opening en toonzetting in drie van de vijf avondmaalsformulieren in ons kerkboek. In dit artikel maak ik vanuit dit bijbelgedeelte een paar opmerkingen over de toelating tot het avondmaal.

Nadat de synode van Heemse 1984-85 aangaf ‘dat steeds is erkend dat de Here in zijn welbehagen nieuw leven kan werken, ook kerkelijk leven, buiten de grenzen van de kerk die in gehoorzaamheid zich heeft geïnstitueerd’, stelde de synode van Amersfoort-Centrum 2005 dat een kerkenraad gasten kan toelaten uit andere dan zusterkerken onder een aantal voorwaarden.¹ Het is van belang die voorwaarden nog een keer helder te relateren aan het onderwijs van de Schrift.

Verkondiging van de dood van de Here

Er zijn kringen waar het onderwijs van de apostel in 1 Korintiërs 11 geleid heeft tot avondmaals*mijding*. Paulus schrijft immers over het ‘onwaardig eten en drinken’ van brood en wijn. Dreigend dreunen de woorden na over het oordeel dat je je kunt eten en drinken, als je jezelf niet op de juiste wijze hebt beproefd. Volgens deze kringen zou Paulus vooral individuele gelovigen *waarschuwen*: reken jezelf niet te vlot rijk; hoe weet je zo zeker dat je bij Gods gunstgenoten hoort?

In het klassieke avondmaalsformulier zoals we dat in de Gereformeerde Kerken gebruiken, treft ons een ander accent (*Gereformeerd Kerkboek*, p. 741). Daar wordt beleden dat Christus het avondmaal heeft ingesteld om ons aan zijn hartelijke liefde en trouw te herinneren en daarvan te verzekeren. De ‘onderwijzing’ in het formulier begint met een zin die als inleidende bijzin velen amper opvalt, maar die wel het doel aangeeft waarmee de Here Jezus tijdens zijn laatste pascha het avondmaal instelde: ‘Om ons vast te doen geloven dat wij bij dit genadeverbond horen’, nam de Here Jezus bij zijn laatste paasmaal een brood, sprak de dankzegging uit, brak het, gaf het zijn discipelen en zei: Dit is mijn lichaam voor u, neem en eet het tot mijn gedachtenis. Evenzo de beker nadat de maaltijd was afgelopen enz. Dus: juist om aan ons te betuigen dat wij bij het genadeverbond horen, stelde Christus het avondmaal in! Dat wij brood en wijn ontvangen, is Christus’ eigen en ‘laatste’ wil: Hij laat ons brood en wijn aanreiken om ons te laten zien en proeven dat we mogen delen in zijn liefde. Wat geweldig: dat wij eten van het brood en drinken uit de beker stamt rechtstreeks uit de nacht van Christus’ uiterste liefde. Hij zelf is het die ons brood en wijn laat aanreiken als bewijzen van zijn liefde en trouw.

Christus wil in het avondmaal ons geloof dus niet ontkennen of ter discussie stellen, maar het juist *versterken*. En wie aan het avondmaal gaat, betuigt daarmee dat hij niet in zichzelf zo sterk is, maar dat hij dat werk van Christus nodig heeft en daarnaar verlangt. Wij komen ‘als armen tot de milde Gever, als zieken tot de Geneesheer, als zondaren tot de Werker van gerechtigheid, als doden tot Hem die levend maakt. Wij komen, omdat wij niets in onszelf hebben, maar alles in Christus’ (avondmaalsformulier III in ons kerkboek). Wie naar de tafel gaat, betuigt eigen onwaardigheid en zoekt – duidelijk zichtbaar voor iedereen – zijn heil en

leven bij Christus en bij Hem alleen. Om het met 1 Korintiërs 11 te zeggen: Wie van het brood eet en van de beker drinkt, verkondigt daarmee de dood van de Here (vs. 26) als de enige bron van heil en leven. Elke avondmaalsgang is een belijdenis! Niet zo vreemd dus dat de kerk alleen toelaat tot het avondmaal wie *belijdend* lid is (vgl. art. 60 KO).

Onderscheiden van het lichaam

Paulus gebruikt in 1 Korintiërs 11 nog een opvallende uitdrukking als het om het avondmaal gaat. Op waardige wijze het avondmaal vieren houdt in dat je ‘beseft dat het om het lichaam van de Heer gaat’ (vs. 29). In de vertaling-1951 staat: dat je ‘het lichaam onderscheidt’. Het lichaam van de Here: dat heeft in 1 Korintiërs 11 een dubbele betekenis. Het ziet op dat waarvoor het avondmaalsbrood staat: het lichaam van Christus dat ‘verbroken werd’, dat stierf aan het kruis. Maar het ziet in 1 Korintiërs 11 ook op de gemeente van Christus. Die heet ook zijn lichaam. In 1 Korintiërs 11 is dat zelfs prominent aan de orde. Want bij de onwaardige wijze van avondmaalvieren die Paulus aanpakt, gaat het heel specifiek om het *zelfzuchtig* vieren van het avondmaal: zonder oog voor de broeders en zusters. De apostel gispt het vieren waar ieder alleen maar voor zichzelf eet en drinkt. In Korinte zorgen ze dat ze in de aanloop naar het avondmaal zelf genoeg – meer dan genoeg zelfs! – krijgen en ze laten voor anderen niets over. En dat terwijl het avondmaal de maaltijd is niet van ‘Christus en mij’, of van ‘Christus en een optelsom van individuen’, maar van Christus en zijn *gemeente*. Een gemeente die één is zoals de Vader en de Zoon één zijn (Joh. 17:20-23), één van hart en ziel (Hand. 4:32 NBG-1951), één in het ware geloof en in het leven uit en naar het evangelie. Het avondmaal is de tafel van Christus en zijn bruid, en die bruid is de *gemeente*. Niet voor niets treffen we in de Bijbel avondmaal en onderlinge gemeenschap altijd in elkaars gezelschap.

Wij vieren het avondmaal anders dan men het indertijd deed in Korinte. Daar was het avondmaal verbonden met een liefdemaaltijd. In dat kader deden zich ook de misstanden voor die Paulus veroordeelt. Wij zullen ons niet zo gauw schuldig maken aan het ons zat eten en drinken zoals dat in Korinte gebeurde. Bij ons dreigt een ander gevaar. Wij leven in een tijd waarin de individualisering sterk om zich heen gegrepen heeft en ook zomaar onze avondmaalsviering kan bederven, nl. als we in het avondmaal alleen een zaak zien van Christus en afzonderlijke gelovigen. Het gaat bij Christus en zijn werk en zijn tafel niet maar om wat Hij voor mij of voor iemand anders gedaan heeft, maar om wie en wat Hij voor zijn *gemeente* is. Niet voor niks vieren we het avondmaal niet thuis, maar in de kerk, in de samenkomst van Gods volk, zegt de NGB in art. 35. Het avondmaal is geen geestelijke catering voor toevallig aanwezigen zonder enige binding met de andere avondmaalgangers. In het avondmaal wordt de gemeenschap van Christus met zijn *gemeente* gevierd.

De gemeente is in de Bijbel geen onzichtbare grootheid, maar een concreet lichaam. Ten opzichte van de leden ervan ken je concrete verbondenheid en een concrete taak (vgl. 1 Kor. 12). De synode van 2005 vroeg voor dat aspect aandacht toen ze als voorwaarde voor de toelating van gasten aan het avondmaal stelde dat hun deelname dienstbaar is aan de opbouw van het lichaam van Christus. En wezenlijk voor de verbondenheid met die gemeente is naar het oordeel van de synode ook de eenheid in geloof met haar, die om instemming vraagt – niet maar met een groepswaarheid maar – met de leer van Oude en Nieuwe Testament die samengevat is in de twaalf artikelen en ‘*hier in de christelijke kerk geleerd wordt*’. In ieder geval voldoen leden uit zusterkerken aan die criteria van concrete verbondenheid en eenheid in het geloof. Net als broeders en zusters die geen lid van de avondmaal vierende gemeente

zijn of van een zusterkerk, maar die wel instemmen met het belijden van de kerk en die bijvoorbeeld regelmatig in die gemeente kerken en er meedoen aan gemeentelijke activiteiten.

Worden zo geen oprechte gelovigen uitgesloten van het avondmaal?, wordt wel gevraagd. De vraag is suggestief. Het antwoord erop is: de kerk kijkt niet in en oordeelt niet over het *hart* van mensen, noch ten goede noch ten kwade. Ook het niet toelaten tot het avondmaal is geen oordeel over het hart! Bepalend bij het avondmaal is de uiterlijk waarneembare verbondenheid met en bijdrage aan de gemeente die avondmaal viert. Als een gemeente iemand vanwege het ontbreken van die verbondenheid niet toelaat aan het avondmaal, doet ze daarmee geen uitspraak over het geloof van zo iemand. Ze ontnemt ook niemand het recht op deelname aan het avondmaal in diens eigen gemeente: daar komt niemand aan. Laten we de discussie niet overbelasten en het niet toelaten van iemand aan het avondmaal dus niet opblazen tot het uitsluiten uit het rijk en de tafel van Christus. En laat er van ons beleid rond de toelating tot het avondmaal een krachtige stimulans uitgaan tot daadwerkelijke eenheid van hen die bijeen *horen*. Daarvoor hoeven we ons niet te schamen!

De heiligheid van de tafel

Paulus noemt in 1 Korintiërs 11 nog een derde actie bij het avondmaal. Ieder moet zichzelf ‘eerst toetsen’, of, zoals het in ons kerkelijk spraakgebruik heet: zichzelf beproeven (vs. 28). Vaak wordt bij de zelfbeproeving aan maar één onderdeel ervan gedacht: hoe schuldig je staat voor God. Die eenzijdigheid kent het klassieke avondmaalsformulier niet. Dat zegt uitdrukkelijk dat de zelfbeproeving *drie* delen kent: 1. je weet dat Christus’ offer ook voor jou nodig was; 2. je gelooft dat zijn werk ook jou ten goede komt; en 3. je wilt nu ook in de gezindheid van Christus met je naaste leven (*Gereformeerd Kerkboek*, p. 738). Niet alleen geloofskennis van je ellende, maar ook van verlossing en dankbaarheid zijn nodig om avondmaal te vieren! Ook HC antw. 81 duidt deze drie stukken aan in antwoord op de vraag voor wie het avondmaal is ingesteld.

De zelfbeproeving is nodig voor het aangezicht van de Here. Je laat ermee zien dat je ontzag en eerbied hebt voor Gods heiligheid. Door degenen die in mijn nabijheid verkeren, toon Ik mijn heiligheid, zegt de HERE (Lev. 10:3). Jan Smelik heeft er in een recente publicatie (*Eredienstwaardig*, Woord & Wereld nr. 80) op gewezen, dat als het om de liturgie gaat in de Bijbel – in het Oude Testament, in de brief aan de Hebreeënen en in het boek Openbaring – de *heiligheid van de HERE* de centrale notie is (p. 22v). Liefdevol ontzag en vertrouwelijke eerbied is wat ons past. Wij naderen als in onszelf onreinen tot Hem die de Heilige en Verhevene is. Niet anders dan in zijn genade wil Hij wonen bij nederigen en zondaren (vgl. Jes. 57:15).

Ook dat is een belangrijk punt bij het avondmaal. Het gaat om het *heilig* avondmaal. Het moet gevierd worden in een *heilige* gemeente. Dat is allereerst een gemeente waaraan Christus heiligheid schenkt en waarin Hij door zijn Geest de heiliging werkt: een werk dat wij niet in de weg mogen staan, maar doorgang hebben te verlenen. Wie de verlossing viert, mag niet in de zonde willen blijven leven.

We zijn daarnaast ook een heilige gemeente die met haar heiligheid moet laten zien dat God de Heilige is. Wees heilig want Ik ben heilig, zegt de Here immers. Het is misschien wel het voornaamste – maar helaas nogal eens vergeten – doel van de tucht: dat Gods naam niet bevuild wordt door vermenging met zonde en onheiligheid.² Zoals God in het Oude Testament aan de wetgeving rond tabernakel en tempel wilde laten zien wat bij Hem hoort en past, zo moeten we in het nieuwe verbond als *gemeente* leesbare brieven van Hem zijn en

uitkijken voor ‘ontheiliging’ van de sacramenten. Gods naam moet naar binnen en naar buiten van alle aanstoot gezuiverd worden. Nooit mag de indruk gewekt worden dat waar de naam van de HERE wordt uit- en aangeroepen de zonde een legitieme plaats heeft. Daarom moeten avondmaalgangers volgens de synode van 2005 ook aanspreekbaar zijn op hun leer en leven: voor kerkenraden en voor mede-avondmaalgangers.

Voor de heiligheid van het avondmaal zijn maar niet alleen de avondmaalgangers persoonlijk verantwoordelijk. De apostel spreekt de *gemeente* in Korinte en dus ook ons als *kerken* aan op onze taak in dezen. De Catechismus zegt in lijn daarmee dat *de christelijke kerk* verplicht is om ernst te maken met de heiligheid van Gods verbond, opdat Gods toorn niet over haar wordt opgewekt (antw. 82). Het is daarom de kerkenraad die al dan niet toelaat, en die dat vervolgens aan de *gemeente* meldt. Aan het recht van de gemeente tot approbatie dient het volle pond gegeven te worden. Aan het avondmaal komt immers de gemeente samen, onder toezicht van de ouderlingen. Zo is het geen open avondmaal, maar heilig avondmaal.

Noten:

- ¹ De kerkenraad moet zich ervan overtuigd hebben dat de betrokken gast:
 - a. een aanvaardbare reden heeft het avondmaal in de gemeente te vieren en dat zijn deelname dienstbaar is aan de opbouw van het lichaam van Christus;
 - b. in de eigen kerk tot het avondmaal is toegelaten, niet onder tucht staat, instemt met de gereformeerde belijdenis en godvrezend leeft, zoals bedoeld in art. 60 KO;
 - c. met het oog op de deelname aan het avondmaal bereid is zich te onderwerpen aan de onderlinge aansporing in de gemeente en aan het toezicht van de kerkenraad.De wijze waarop de kerkenraad gasten hiervan in kennis stelt, moet duidelijk zijn voor zowel gasten als de eigen gemeente (*Acta* GS 2005, art. 50).
De synode van Zwolle-Zuid 2008 sprak uit dat met instemming met de gereformeerde belijdenis hetzelfde bedoeld wordt als met instemming met de leer van Oude en Nieuwe Testament die in de apostolische geloofsbelijdenis is samengevat en hier in de christelijke kerk geleerd wordt.
- ² Andere oogmerken zijn: het behoud van de zondaar en de bescherming van de gemeente tegen de besmettelijke macht van de zonde.